

HISTORIA DOMUS SZÖDIENSIS 1740-1897

FORRÁSKÖZLÉS

Szódi Helytörténeti Füzetek 7.

SZÓD
MMXIV

Kiadta:

Sződi Helytörténeti Alapítvány

Cím: H-2134 Sződ, Árpád út 10.

www.szodihelytortenet.hu

Elektronikus levelezés: helytortenetszod@invitel.hu

Telefon: +36 20 9463 980

Felelős kiadó: Volentics Gyula kuratóriumi elnök

A latin szöveget Schäffer György fordította.

A belső borítókön a sződi Historia domus címlapja ill. első írott oldala látható.

ISBN: 978-963-08-9928-4

HU ISSN: 1789-6681

TARTALOM

- Előszó
- A sződi templom és plébánia rövid története
- A templom eredete és gyarapodása
- A plébánia létrejötte és gyarapodása
- Az említést érdemlő események
- A sződi plébánia alapító okirata
- A Grassalkovich-féle végrendelet kegyes hagyományinak kivonata, amely az ötvenkét szentmise elvégzését érinti. Néhai gróf Grassalkovich Antal 1771. január 20-án tett utóvégrendeletéből
- Az ezen kivonattal kapcsolatos püspöki levél
- A párbér beszédését engedélyező levél
- Zerdahelyi Gábor etc. (másolat)
- Zétényi gróf Klobusiczky Terézia, excellenciás néhai gyaraki Grassalkovich Antal gróf önméltósága özvegye
- Kámánházy László, Isten kegyelméből váci püspök
- Szmrcek Alajos káplán kiegészítése
- A jegyzetek forrásai
- Volentics Gyula publikáció (1998-2014)

„...*lelkünkben él valami kielégíthetetlen
vágy az igazság megismerése iránt.*”

(Kőrösi Csoma Sándor)

***Anyai nagyanyám, a szódi templomi előénekes,
Kocsis Rozi néni (1925–1995) emlékére***

ELŐSZÓ

A tisztelt olvasó Sződ község talán egyik legérdekesebb korszaka, a török utáni újraterlepülést követő 18. század hiteles történetét tartja a kezében. Ez a könyv a helyi papok által írt históriának, azaz a szódi egyházközség történetének latin nyelvből fordított dokumentuma. Az eredeti szövegből már a 2005-ben megjelent első szódi könyvemhez részleteket fordított dr. Fila Lajos (1927–2007) akkori nyugdíjas, szódi plébános atya is.

A Szódi Helytörténeti Alapítvány vállalkozott arra a nemes feladatra, hogy 2014-ben hozzáértő szakember által lefordíttassa és e kiadványban eljuttassa az érdeklődőkhöz e páratlan, a nyelvi akadály miatt eddig csak kevesek által olvasott, olvashatott történelmi forrást.

A szódi Historia domus, azaz (egy)háztörténet kötete több nagyobb szakaszra bontható. Az általunk e kötetben feldolgozott és bemutatott időszak valójában 1740-től 1811-ig terjed. A több forrásból újramásolt, jelentős korszakot felölelő naplóban mindössze egy plébános, Gyetvai Pál kézírása olvasható, mely írásmód némileg változik az évek előrehaladtával. *„Célszerűnek látszik mindazokat a dolgokat, amelyeket a kereszteltek anyakönyvében fölletem, itt külön is leírni, részint azért hogy egy kötetben foglaltassanak össze, részint pedig azért, hogy nagyobb tekintéllyel bírjanak, mint ha több ember írta volna össze ezeket.”* – írta magyarázatul Gyetvai plébános úr.

Itt kell megjegyeznünk, hogy a Historia domus vezetése püspökileg csak 1774-ben lett elrendelve, tehát az 1740–1774 közötti három évtizedes időszak esetenként jóval az események után lett a különféle feljegyzésekben megörökítve. *„Elkezdték összegyűjteni és följegyezni az állomáshelyükön megtörtént emlékezetes eseményeket.”* – olvasható a szódi kötetben. A fentiek miatt a plébánia-alapítás (1740) utáni korszak kilenc Sződön szolgálatot ellátó papja még nem is lehetett e fontos feladatra kötelezve.

A latin nyelven írott oldalakon több érdekesség fedezhető fel. A kötet első 6-7 lapját valaki ismeretlen okok miatt korábban kiollózta, majd később az oldalszámozást is megváltoztatta. Az első 73 oldal az eklézsia talán legjelentősebb eseményeit mondja el; így többek között a templom és a plébániaépület felépítésének történetét, valamint a plébánia újbóli megalapítója, Grassalkovich (I.) Antal végrendeletének Szödre vonatkozó magyar nyelvű kivonatát. Ebben a részben található az alapító-donátor által kiemelt fontosságúnak tekintett parókia 18. századi könyvtárának 9 oldalon bemutatott teljes katalógusa is, melyet terjedelmi okok miatt kihagytunk e kötetből. E históriás könyv a 18-19. században szinte teljesen latin nyelven íródott, kivéve a már említett Grassalkovich végrendeletet és Martinovics Ignác 1795-ös nemesi felkelésének rövid, egyoldalas leírását, mely szintén magyar nyelven került rögzítésre.

Az 1811-től 1897-ig terjedő időszakról azonban csupán néhány sor szól, majd a polgári anyakönyvvezetés 1895-ös megindulásával szinte egy időben, 1897-től a Historia Domus Szödiensis is a latinról magyar nyelvre vált.

A Historia domus nem tartalmaz túl sok a hívekre vonatkozó észrevételt, adatot, mivel eredeti szerepe akkoriban annyi volt, hogy rögzítse a templom és a plébánia anyagi javainak helyzetét, elkerülendő a török-kor után fennálló rengeteg jogvitát. A hívek helyzetére egy külön kötet szolgált: a Status Animarum, ezt azonban nem mindenhol vezették. Csak a 19. század végétől kezdett bevett

szokás lenni, hogy a plébános minden falubeli pletykát is lejegyzett. Másfelől az is igaz, hogy teljesen az adott helység plébánosának műveltségétől, szorgalmától függött, mit és milyen terjedelemben örökített meg.

E kiadványban csak a holt nyelven írott oldalakat tárjuk az olvasók elé, annál is inkább mivel a 20. századi magyar nyelvű rész jelentős mértékben publikálásra került a *Sződi Helytörténeti Füzetek* sorozat szerkesztőjének *Sződ község történeti monográfiája 1255-2005* című könyvében. Így ebben a könyvben nem ismételjük meg ismét a harangok (1916) és orgonasípok (1918) világháborús rekvirálásának történetét, az újabb harangok szentelését (1925), a kántorház építését (1925), a sződligeti egyházközség különválását (1930), valamint a múlt századi épülettatarozások ismertetését.

Érdekességként – mintegy zárójelben – megemlíthető, hogy 1938-at követően csak 1955-ben vezették ismét a háztörténetet, de akkor is csak a következő politikai hangulatjelentés jellegű bejegyzések kerültek bele: „*A beszállítások oly helyesen irányítatnak, hogy Sződ község az első helyen áll.*” De mit is írhatott volna e naplóba Bartoss Géza plébános ezekben a nehéz években? Tudta, az igazság leírásával és a diktátúra ügynökeinek váratlan házkutatásai miatt könnyen bajba is kerülhet. Az 1971–1984 közötti Antal József plébános alatti időszak – vélhetően 1984-ben utólagosan – mintegy 4 oldalon, a karbantartások, beruházások felsorolásával került megörökítésre, míg a Gedeon József által vezetett korszak (1984–2004) 60 oldalon, szinte már-már naplószerűen, fotókkal illusztrálva, nagyfokú alapossággal és részletességgel örökítette meg az egyház és a plébános mindennapjait. Egy letűnt, népegyháziilag még aktív korszak mementójaként érdemes idéznünk a Gedeon plébános által 30 éve írott részt, mely így kezdődik: „*1984. december 2. A kismisén nagy élményt jelentett és meglepetést okozott a zsírfolt templom. Annyi gyerek állt a szentélyben, hogy úgy kellett szinte utat „törni” az oltárhoz. De a felnőttek is nagyon sokan voltak. Ez mindig így szokott lenni, tehát nem esbettem a hiúság csapdájába, nem nekem szólt az érdeklődés. Csak igaz szóval és szép istentisztelettel kell szolgálni őket. (...) Szeretnek templomba jönni a sződiek.*” A Gedeon atya által írott lapokon a templomfestés (1992), a harangszentelés (1995), a csörögi kápolnaépítés (1995), az elsőáldozások, a bérnálások, az egyháztanács-választások és hittantáborok néhány évtizeddel ezelőtti, sokak által jól ismert és átélt eseményei elevenednek meg.

Ez viszont nem mondható el e kötetben bemutatott, eddig szinte teljes homály fedte 1740–1897 közötti korszakról, ezért ezen időszak megismerése egyfajta sződi időutazásként is felfogható.

Itt ragadom meg a lehetőséget, és köszönetet mondok Gedeon József volt sződi plébános atyának, immár a község díszpolgárának a többéves plébániai levéltári kutatásomban nyújtott türelméért és a folyamatos biztatásért!

A szó szerinti fordításban közreadott szöveget a jobb megértés miatt jegyzetekkel, magyarázatokkal, a korábbi kutatásaink kiegészítő adataival láttuk el, bízva abban, hogy az érdeklődő olvasót is a szenvedélyes megismerni vágyás és a felfedezés öröme hajtja e korabeli napló olvasásakor!

Kelt az Úr 2014. évében, Szűz Mária szeplőtelen fogantatásának napján

**Volentics Gyula mkl.
helytörténeti kutató**